

УДК 371.132:37.03+378.016:94

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ В РОБОТУ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**Лалак Наталія Володимирівна**

м.Мукачеве

У статті висвітлюються питання інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах. Автором аналізуються труднощі та обґрунтовуються шляхи впровадження інклюзії в роботу навчальних закладів освіти.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, загальноосвітній навчальний заклад, інклюзивне навчання, індивідуальний навчальний план.

Починаючи з кінця ХХ століття в Україні під впливом міжнародної практики формується нова система освіти для дітей з обмеженими можливостями. Одним з основних принципів міжнародних стандартів є право дітей з особливими потребами на інтеграцію в суспільство, основою якої є забезпечення таким дітям доступу до якісної освіти. Стратегічна мета цього процесу – формування нової філософії суспільства, державної політики щодо дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Організація інклюзивного навчання вимагає пристосування до потреб дитини з особливими потребами не тільки приміщення, відповідно об'єкту робочого місця для занять, а й програмово-методичного забезпечення, надання додаткових послуг такій дитині, організації індивідуального підходу до неї.

Останніми роками сучасні вітчизняні науковці, зокрема В.Бондар, О.Волошина, Т.Євтухова, І.Іванова, А.Капська, В.Ляшенко, А.Полударова, М.Сварник, О.Столяренко, П.Таланчук, В.Тесленко, І.Холковська, Є.Холостова, О.Хорошайло, Т.Черняєва, А.Шевцов та ін. присвячують свої праці дослідженням проблеми інтеграції дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітньому навчальному закладі, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм.

Мета статті – дослідити теоретичні аспекти даної проблеми та обґрунтувати шляхи впровадження інклюзії в роботу навчальних закладів освіти.

Інклюзивний загальноосвітній навчальний заклад – заклад освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат в шкільному середовищі [6].

Він повинен будуватися на таких принципах:

- Всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи

відмінності, що існують.

- Школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання.
- Забезпечення якісної освіти для всіх шляхом розробки відповідних навчальних планів, прийняття організаційних заходів, розробки стратегії викладання, використання ресурсів та партнерських зв'язків зі своїми громадами.
- Діти з особливими освітніми потребами мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання.
- Вони є найбільш ефективним засобом, який гарантує солідарність, співучасть, взаємоповагу, розуміння між дітьми з особливими потребами та їхніми ровесниками [2].

Завданнями інклюзивної школи є не тільки створення умов для розвитку хворих дітей серед здорового середовища однолітків та формування толерантного відношення батьків, вчителів та учнів до дітей з обмеженими можливостями, але й досягнення повної освітньої інтеграції, що незмінно веде до прогресу. Основним – побудувати систему, що задовольняє потреби кожного.

Запорукою успішної реалізації моделі інклюзивної освіти є ефективна співпраця адміністрації навчального закладу, вчителів, відповідних фахівців, батьків та учнів. Усі спеціалісти з проблем розвитку дітей є важливими помічниками та партнерами вчителів. Співпраця батьків, вихователів та спеціальних педагогів може створити максимум можливостей для успіху і дати повну картину сильних та слабких сторін у розвитку дитини. Це забезпечувало б можливості для обговорення всіх точок зору і надання дитині різнопланової підтримки, сприяло б зростанню та навчанню всіх дорослих, які працюють разом.

Як показує досвід, у сучасних навчальних закладах, на жаль, практично в кожному класі сьогодні навчаються діти з так званими особливими потребами. До таких учнів належать діти з розладами зору, слуху й мовлення, опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, емоційно нестійкі діти. Перед педагогом постає нелегке завдання побудувати навчально-виховний процес так, щоб діти почувалися комфортно й впевнено. Для цього необхідно знати психолого-педагогічні особливості дітей, методи й форми роботи з ними.

Ключовими особами у забезпеченні навчання кожної дитини є вчителі. Їм в першу чергу потрібно отримати додаткову спеціальну освіту у вищих навчальних закладах, оскільки окремі педагоги будуть не готові навчати дітей з особливими освіт-

німи потребами. У роботі з дітьми вони повинні шукати стежку до внутрішнього потенціалу учня і допомогти йому усвідомити свою індивідуальність, а також допомогти іншим прийняти її як належність. Вчителю потрібно керуватись певними принципами, працюючи з дітьми з особливими освітніми потребами:

- дотримання прав дитини;
- надання державних гарантій у сфері соціального обслуговування;
- забезпечення рівних можливостей щодо отримання соціальних послуг і їхньої доступності для дітей;
- доступність всіх видів соціального обслуговування;
- орієнтації соціального обслуговування на індивідуальні потреби дитини-інваліда;
- пріоритетність заходів із соціальної адаптації дітей-інвалідів [3].

Вчителі, в класі яких є діти з особливими потребами, ведуть індивідуальний навчальний план. Це документ, що містить детальну інформацію про дитину та послуги, які вона має отримувати. Зазвичай в індивідуальному навчальному плані містяться такі компоненти:

1) інформація про дитину загального характеру: ім'я дитини, її вік, адреса, телефон, імена батьків, порушення розвитку, дата зарахування дитини до школи, термін дії ІНП;

2) поточний рівень знань і вмій дитини. Наводяться відомості про рівень розвитку дитини, зафіксовані під час спостережень і досліджень: її вміння, сильні якості, стиль навчання (особливо якщо один зі стилів домінує), що дитина не вміє робити, у чому їй потрібна допомога тощо. У плані має бути зазначено, що турбує батьків. Має бути наведена інформація щодо впливу порушень розвитку дитини на її здатність до успішного навчання у звичайному класі. Усі ці відомості мають бути максимально точними, оскільки вони є підґрунтям для подальшої розробки завдань;

3) цілі та завдання. Саме вони мають допомогти дитині опанувати певними знаннями й уміннями. Вони мають відповідати поточному рівневі розвитку учня. У визначенні цих цілей і завдань беруть участь усі особи, причетні до роботи з дитиною.

Цілі – це твердження щодо бажаного результату. Вони можуть стосуватися знань, умінь, поведінки і мають бути чітко сформульовані, висловлені через позитивні твердження та бути зрозумілими всім, хто їх читає.

Завдання – це необхідні проміжні кроки на шляху до окресленої цілі, написані зрозумілими та простими термінами.

У плані має бути визначено, хто, що, коли і як має робити. Цілі визначають у всіх сферах, де спостерігаються відставання в розвитку (інтелектуальний, соціальний та емоційний розвиток, розвиток моторики, мовленнєві навички тощо);

4) спеціальні та додаткові послуги. У навчальному плані мають бути передбачені заняття з відповідними фахівцями (з логопедом, фізіотерапевтом, психологом та іншими спеціалістами). Учителі та фахівці співпрацюють над інтегруванням

додаткових послуг у навчальний процес. Іноді учень потребує більш інтенсивних або особливих послуг, які можуть надаватися лише у відповідному середовищі (наприклад, заняття з використанням спеціальної апаратури тощо). У цьому випадку доцільно домовитися з відповідним закладом, який може надавати такі послуги. В індивідуальному навчальному плані має бути визначена кількість і тривалість занять фахівців з дитиною;

5) адаптації \ модифікації. Відповідна адаптація середовища дає змогу дітям з особливими потребами навчатись у звичайному класі. Розроблюючи план, варто звернути увагу на необхідне облаштування середовища; використання належних навчальних методів, матеріалів та обладнання; урахування сенсорних та інших потреб дитини;

6) термін дії ІНП. Зазвичай індивідуальний навчальний план розробляють на 1 рік. Однак, члени групи з розробки ІНП (батьки, адміністратор, учитель та ін.) можуть у будь-який момент запропонувати провести збори, щоб модифікувати план або скласти новий. Це може виявитися необхідним, наприклад, якщо:

- дитина досягла поставленої мети;
- у дитини виникають труднощі при досягненні визначених цілей;
- надійшло прохання збільшити кількість послуг дитині;
- дитину переводять до іншої школи;
- у дитини спостерігаються проблеми з поведінкою тощо.

Традиційно розробку ІНП починають одразу після приходу дитини до класу, а термін дії плану закінчується через рік. Водночас можна варіювати цей процес, пристосовуючи його до загального шкільного планування;

7) інформація про прогрес дитини. Невід'ємною складовою процесу розробки ІНП є оцінка та збирання відомостей про успіхи учня. При цьому можуть збиратися зразки робіт дитини, результати спостережень, контрольні листки, описи поведінки, результати порівняння з типовим рівнем розвитку, результати тестів тощо.

ІНП розробляється командою, до складу якої входять: педагога, які працюють з дитиною, фахівці, які будуть залучені до навчально-виховного процесу, батьки дитини та керівники закладу освіти. Складений та узгоджений з усіма членами команди індивідуальний навчальний план підписують директор закладу та батьки. Відповідальність за реалізацію індивідуального плану лягає на всіх членів команди. Відстеження перебігу виконання цілей, окреслених в індивідуальному навчальному плані, покладається на заступника директора[4].

Таким чином, сучасна інклюзивна школа вимагає: формування позитивної громадської думки, законодавчого, нормативно-правового, наукового та навчально-методичного забезпечення й термінової підготовки кадрів, підвищення фахового рівня педагогів саме в цьому напрямі. Інклюзія у освітньому навчальному закладі неможлива без толерантного ставлення усіх учасників освітнього процесу одне до одного.

Література і джерела

1. Горбатюк О.Ф. Соціальна адаптація дітей з особливими потребами в загальноосвітню початкову школу / О.Ф.Горбатюк // Розкажіть онуку. – 2008. – № 8. – С.3-10
2. Колупаєва А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення / А.Колупаєва // Практика управління закладом освіти. – 2010. - № 4. – С. 52-56.
3. Концепція спеціальної освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку в найближчі роки та на перспективу / Академія педагогічних наук. Інститут дефектології / За ред. В.І.Боднаря, Л.С.Вавіної. – К., 1996. – 36 с.
4. Методичні рекомендації для вчителів загальноосвітніх та спеціальних закладів щодо процедури переходу до інклюзивного навчання дітей з особливими потребами // Завуч. – 2009. - № 19 (липень). – С. 12-20
5. Наказ Міністерства освіти і науки України. Про затвердження плану дій щодо запровадження інклюзивної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009/12 роки // Соціальний педагог. – 2009. – С. 25-29
6. Сабельнікова С. Досвід упровадження інклюзивного навчання в загальноосвітньому навчальному закладі [Текст] / С.Сабельнікова // Практика управління закладом освіти. – 2009. - №10.
7. Ярмошук І. Інклюзивне навчання в системі освіти / І.Ярмошук // Шлях освіти. – 2009. № 2. – С. 24-28

В статті розглядаються питання інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні навчальні заклади. Автор аналізує труднощі та обґрунтовує способи впровадження інклюзивної освіти в роботу навчальних закладів.

заведеній.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, общеобразовательное учебное заведение, инклюзивное обучение, индивидуальный учебный план.

The article highlights the integration of children with special educational needs in secondary schools. The author examines the difficulties and justifies the ways of implementing inclusion in the work of educational establishments.

Keywords: children with special educational needs, secondary school, inclusive education, individual educational plan.